A TV MŰSORÁRÓL

Fazekak

Egy délutáni órán, mese és futballmérkőzés között ismét megjelent a képernyőn Táncsics Mihály és az ő nevezetes bujdoklásának históriája az önkényuralom esztendeiből. Négy-öt esztendőnként ugyanis meg szokott jelenni a televízióban Táncsics Mihály hitvesével, Terézzel együtt. *Eörsi István* így akarja...

Táncsics sorsa, életpályája tucatnyi dráma lehetőségét kínálja csakugyan a mai szerzőknek. A munkáspolitikus, aki a kellete korán jött polgári forradalomnál is jóval előbbre lát; a maga faragta ember, ki tanult társainál is magabiztosabban igazodik el a világ dolgaiban, az írásból, mi több újságírásból tiszta lelkiismerettel megélni óhajtó ember; az asszonya bátor leleményével megmenekített üldözött — csupa olyan jellemforma, amely a mai embernek is mondhat valami fontosat. A munkáspolitikusról, a maga faragta emberről, az írás tisztességéről, a hűség életmentő erejéről.

Táncsics Mihály viszontagságos élete mindmáig nem eléggé közismert. Abban az egyre gazdagabb történelmi irodalomban, amely a Bach-korszakkal, valamint a Kiegyezésig terjedő időszakkal foglalkozik, Táncsics nevét gyakran említik a szerzők, de munkásságát kevéssé elemzik. Fantaszta volt ő? Bolond álmodozó, a reáliákat figyelembe nem vevő, vad forradalmár? Avagy a forradalmi radikalizmus egyedüli, tiszta továbbörökítője? A történelmi közgondolkodás számára nemigen tisztázott ez ma sem. A szerző nem kevesebbet akar, mint a méltánytalanul háttérbe szorult történelmi hőst megismertetni a tévénéző sokasággal. Nagy kár azonban, hogy a történelmi ismeretterjesztés elhivatottsága nem jár együtt komoly drámaépítő elszántsággal. Képeskönyv lesz így azután szegény, jó Táncsics Mihály sorsából és nem tévédráma.

Képeskönyv lett a *Fazekak* című játék. Pontos és színes könyv, melyben minden és mindenki a helyén volt. Táncsics Mihály az oduban bujdokolva, majd a felszínen nyomorogva, Jókai Mór kopaszodón, és egyre inkább megalkudva a világ szorító kényszereivel; herendi porcelán a kávézóban és üszkös seb a kézen, nyájas udvari tanácsos és veres végrehajtó. Mindebből azonban csupán annyi volt megtudható a néző számára, hogy Táncsics Mihály kijátszva a rendőrséget, a kegyelmi rendelet kibocsátásáig saját házában rejtezett. Továbbá, hogy Jókai Mór előbb kiegyezett a forradalom utáni fordulatokkal, mint Táncsics. Tudtára adatott a nézőnek az is, hogy a XIX. század második felében még az olcsó kávézókban is szép porcelán edényben szolgálták föl a kávét, a sebeket viszont nagyon gyatra módon ápolta ugyanakkor a medicina. Kiderült, hogy a főpolicájok időnként roppant kellemesen mutatkoztak meg ellenfeleik előtt, a végrehajtók viszont olykor visszataszító külsőt öltöttek. Kétségtelen, ezek sem érdemtelen tudnivalók. Köszönet is jár értük a tévéjáték rendezőjének, *Schiffer* Pálnak, a díszlettervező *Kaynitz* Ervinnek és a kiváló színészcsapatnak: *Hetényi* Pálnak, *Reviczky* Gábornak, *Bálint* Andrásnak, *Helyei* Lászlónak, valamint a nehéz és hálátlan tévéfeladatokkal is remekül megbirkózó *Meszléry* Juditnak.

Mindez azonban mégis roppant kevés. Kevesebb, mint amennyit Eörsi István másik, tévébeli Táncsics-játékától, a *Teréz* című től kapott néhány esztendeje a publikum. Abban legalább egy asszony drámájának lehetett tanúja az ember. A *meghurcolt tisztesség*, a *csendes önfeláldozás* nem feltétlenül időszerűtlen drámájának. A *Fazekak* című tévéjáték azonban a *történelmi lényegről*, a *magatartás példájáról* az égvilágon semmit nem mondott el a nézőnek. A címbeli fazekakban elrothadnak a főhős elrejtett írásai, papírra vetett forradalmi gondolatai. Hát persze, legyint a néző, aki bizony kissé komikusnak is tarthatja a játék „nagyjelenetét", a fagyos földből, betegen pillanatok alatt kiásott edények piszkos tartalmában vájkáló hőst. Hát persze, fazekakban nyúlós semmivé válik még a forradalmi hit is. És nem csak a fazekakban. A drámaiatlan drámákban is. A sehová nem futó, mégis igyekvő tévéjátékokban is.

Tanúkihallgatás

Az ifjúságot nem lehet tartósítani. A felháborodást sem. *Szántó* Erika és *Esztergályos* Károly első ifjúságuk alapvető és alighanem egész további pályájukat meghatározó közös felháborodását fogalmazták meg tévéfilmmé. Azt a *felhördülést*, amelyet az a föl-ismerés váltott ki a hatvanas évek derekán, végén eszmélődő fiatalokban, hogy a háborús bűnök tovább élnek és tovább hatnak azoknak az életében is, akik a háború után születtek.

A *Tanúkihallgatás*ról még akkor is tudhatná az ember, hogy ténynovella az irodalmi alapanyaga, ha szerzője, Szántó Erika nem mondaná el ezt a Rádióújságban.

A *Tanúkihallgatás* tényeinek egyik része ugyanis közismert. Megrázó dokumentumfilmekből és nagyszerű, világirodalmi munkákból, filmekből ismert. Azokról a tényekről van szó, amelyek a gyilkosok számonkéréséről, bűnperéről, védekezéséről és a lappangó továbbélésről beszélnek. Ezekhez a dokumentatív emlékekhez semmi újat nem tudott hozzátenni a vasárnap esti tévéfilm. Sőt, egy kissé nyugtalanítóan is hatott, hogy a bírósági jelenetek mindegyike valamelyik e tárgybeli nagy film és nagy dráma szerényebb utánzata volt. Nem a sokkhatást hiányolja e tévéfilmből a néző. Másról van szó. Okkal hihetni, hogy a megkésett háborús „tanúkihallgatásoknak" *van* olyan közép-európai sajátsága, amiről az ártatlanok nemzedékének szólani kellene, ha már egyszer belekezdtek e nehéz mondandóba.

A tények másik része viszont *terra incognita*, ismeretlen tudásterület. Nem más ez, mint ama ártatlanok nemzedékének a visszapillantása a múltra, a szennyes és súlyos örökségre. Mert ismeretlen — izgalmasabb és felelősségteljesebb vállalkozás tehát beszélni róla, mint a már megismert tényekről. Ha a tévéfilm egyik részének azt vethetni a szemére, hogy a nagy műveket utánozta, emennek meg azt róhatni föl hibául, hogy a felszínesen modernkedő játékokat másolta. Egy gyerektestű, gyermekindulatú lány — a bájos *Kelemen* Éva sete-suta megszemélyesítésében — magánéletzürjei közepette hirtelen rádöbben, születése mögött volt itt egy történelem, mely az anyját is meggyötörte. Lemegy az utcára, leül egy „olyan" padra, amelyen másokat lelőttek, dühében száz forintért árulni kezdi magát, de aztán mégsem... Helyette jól kisírja magát.

Szántó Erika és Esztergályos Károly azon negyvenévesekhez tartoznak, akik — éppen a televízió jóvoltából — már komoly életművet mondhatnak a magukénak. Komolyat, érdemlegeset. *Erre az oeuvre-re kell most hivatkozni*, gyorsan, hogy elhigyjük, hogy tudomásul vegyük, a háború után érkezettek tiszta nemzedéke nevében mélyebb átéléssel foglalkoznak ők a szülők iszonyú emlékeivel, mindnyájunk örökölt poklaival.

Lőcsei Gabriella